

II PANGASEKTORI STABIILSUS JA RISKID

PANGATURU STRATEEGILINE ARENG

2007. aasta III kvartali lõpus tegutses Eesti pangaturul seitse krediitiasutuse tegevusloa saanud ettevõtet, seitse välisriigi krediitiasutuse filiaali ning üle 170 piiriülest teenusepakkujat. Viimase poole aasta jooksul on lisandunud üle 30 piiriülese teenusepakkuja.

Alates 1. septembrist 2007 kannab Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG Tallinna filiaal nime AS UniCredit Bank Eesti filiaal, mis on UniCredit Groupi jätkuva laienemise ning ühinemise tulemus.

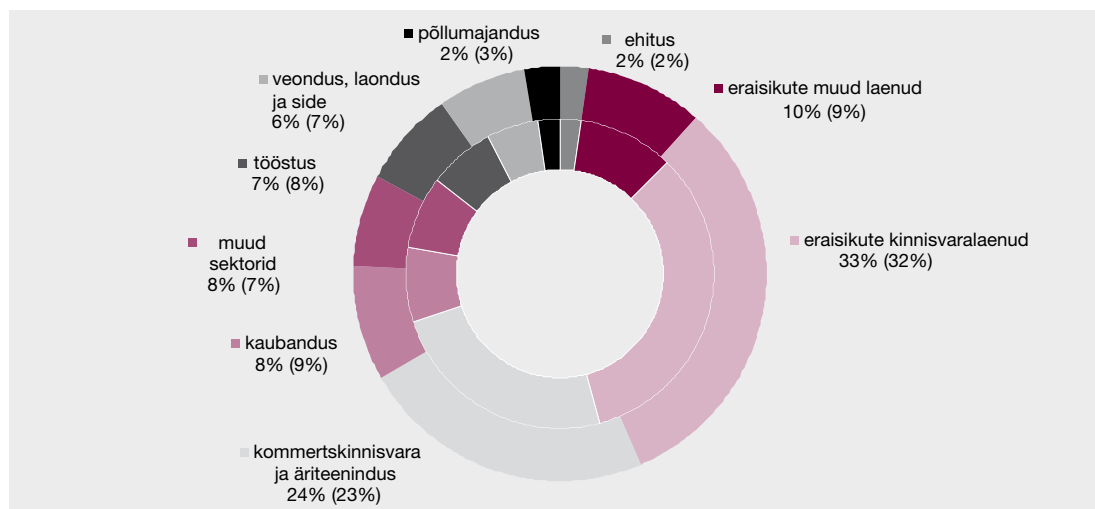
Kuna laenuturu kasv on aeglustunud ning krediitiasutused on sellele erinevalt reageerinud, on viimase poole aasta jooksul tavapärasest rohkem muutunud ka turuosade jaotus. Konservatiivsemat laenupoliitikat rakendama hakanud suuremad pangad on viimase poole aasta jooksul turuosa kaotanud. Suurema turuosa on suutnud välja võidelda mõnevõrra aktiivsemalt tegutsenud filiaalid. Nelja suurema turuosalise vahel jagunes III kvartali lõpus 95% Eestis väljastatud laenude ja liisingfinantseerimise kogumahust, kusjuures kaks suuremat turuosalist

hõivasid 74% turust. Väliskrediitiasutuste filiaalide või mitteresidentsete finantsgruppide kontrolli all olevate krediitiasutuste varad moodustasid liigikaudu 100% Eestis tegutsevate pankade varade koondmahust.

Olulise osa Eesti pangagruppide tegevusest moodustab tegevus naaberriikides. Kui laenumahu kasv Eestis ja Lätis on tasakaalustumas, siis Leedus ning Venemaal on veel potentsiaali laenumahu suurendamiseks. Lisaks sellele otsustas Venemaa keskpank septembri alguses eemaldada juuni alguses Swedbanki tegevusele seatud piirangud ning lubada Swedbankil jätkata oma tööd täies ulatuses.¹

VARADE KVALITEET

Eestis väljastatud pangalaenude ja liisingfinantseerimise koondmaht lähenes 2007. aasta III kvartali lõpus 247 miljardile kroonile. Finantseerimisportfellide kogumahule lisandus viimase kahe kvartali jooksul 31 miljardit krooni. Üldjoontes on finantseerimisportfelli struktuur olnud stabiilne ning erinevatele sektoritele väljastatud laenude osakaalud ei ole kuigi palju muutunud (vt joonis 1).

Joonis 1. Pankade ja liisingettevõtete finantseerimisportfell 30. septembril 2007 (sulgudes 30. septembril 2006)

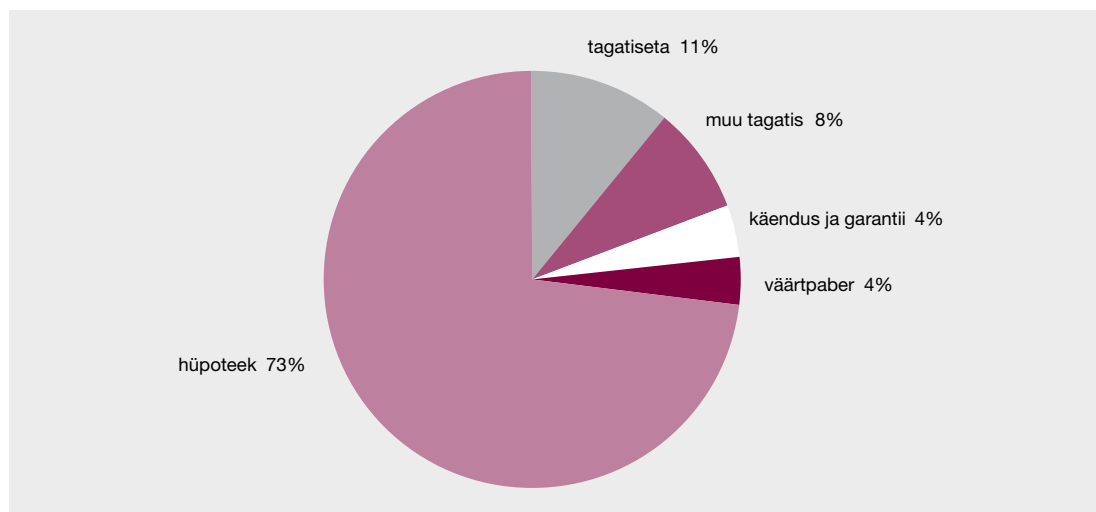
¹ Venemaa keskpank otsustas 2007. aasta juunis piirata kolmeks kuuks Swedbanki tegevust Venemaal, põhjendades seda Swedbanki võimaliku seaduste mittetäitmisega.

Tulenevalt pankade finantseerimisportfelli struktuurist moodustab suurima osa pangalaenude **tagatistest** kinnisvara. Kolmanda kvartali lõpus oli 73% väljastatud laenudest hüpoteegiga tagatud. Tagatiseta laenude osakaal on viimaste kvartalite jooksul olnud võrdlemisi stabiilne, väärtpaperite osakaal on aga hakanud pisut suurenema. Erasisikute muude laenude (laenud, mis pole eluasemelaenud) hulgas on tagatiseta laenude osakaal viimase aasta jooksul püsinud stabiilselt 32%. Tarbimislaenude hulgas on tagatiseta laenude osakaal ühtlaselt vähenemas – aasta tagasi oli tagatiseta 44% tarbimislaenudest, 2007. aasta III kvartalis 40%.

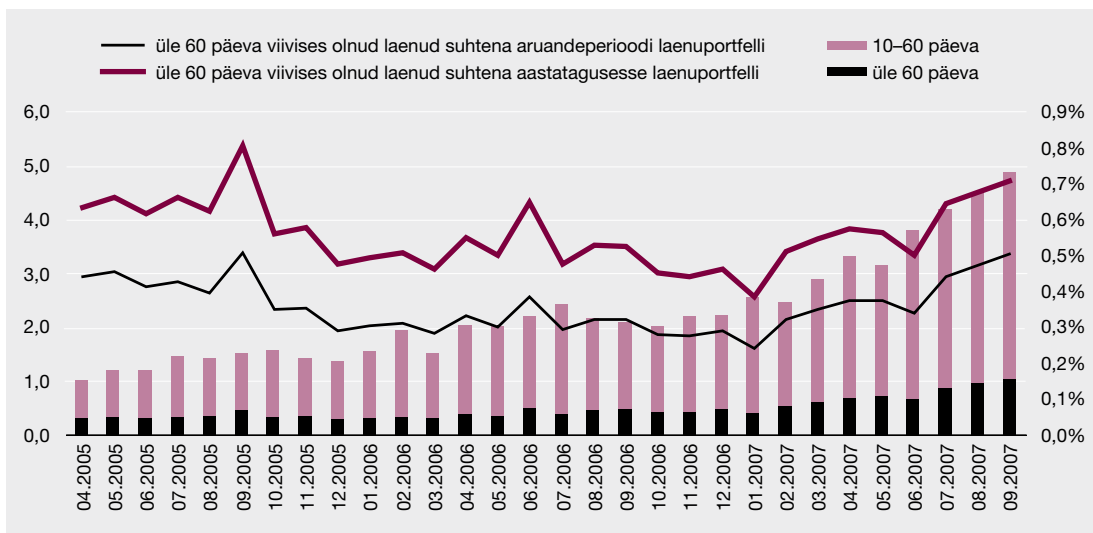
Klientide laenuteenindamisvõime on vaatamata karmistuvatele majandustingimustele ning pankade rangemale laenupoliitikale püsinud hea. **Üle 60 päeva viivises olevate laenude** osatähtsus mittefinantssektorile antud laenude hulgas oli pankade koondarvestuses III kvartali lõpus 0,5%. Kasutades viivislaenude mahu kirjeldamiseks konservatiivsemat lähenemist, kus üle 60 päeva viivises olevate laenude mahtu vaadeldakse suhtena aastatagusesse laenuportfelli, oli viivislaenude maht III kvartali lõpus 0,71%. Aastatagusega võrreldes kasvas see 0,2 protsendipunkti võrra (vt joonis 3).

Laenukahjumite kattereserv (suhtena üle 60 päeva viivises olevate laenude mahtu) on viimase poole aastaga tunduvalt vähenenud (vt joonis 4). See on tingitud raamatupidamislikest muudatustest. Kui varem ületas laenukahjumite kattereserv üle 60 päeva viivises olevate laenude mahtu, siis alates 2007. aasta III kvartalist on see jäänud viivislaenude mahust väiksemaks. Kolmanda kvartali lõpus moodustas laenukahjumite kattereserv 87% üle 60 päeva viivises olevate laenude mahust. Tegemist on tavapärase nähtusega – Lääne-Euroopas ja Põhjamaades on see suhtarv kõikunud viimastel aastatel 60–80% vahemikus.

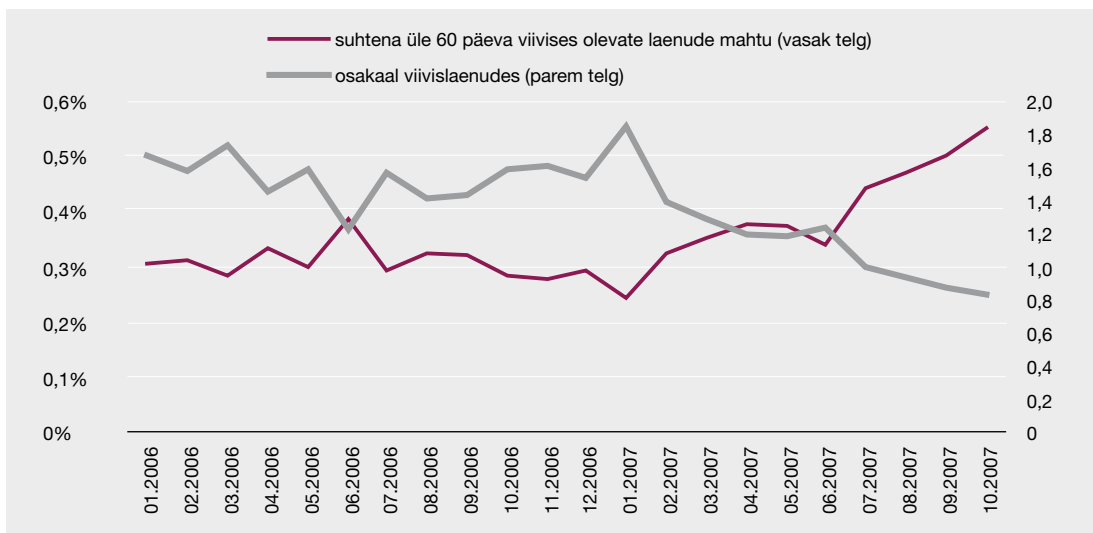
Viivislaenude osakaalu mõningast suurenemist viimaste kvartalite jooksul on mõjutanud mitu aspekti. Esiteks on finantseerimisportfellide kasv aeglustunud. Kui finantseerimisportfellid oleksid 2007. aastal suurenenud 2006. aastaga võrreldavas tempos, ei oleks viivislaenude osakaal kuigivõrd muutunud ning viivises olevate laenude suhtarv oleks püsinud 2006. aastaga võrreldaval tasemel. Teiseks on viivislaenude mahu suurenemist mõjutanud majanduskasvu aeglustumine. Kolmandaks on oma osa olnud ka mõningate finantseerimisasutuste ärimudeli spetsiifikal.

Joonis 2. Pangalaenude tagatised

Joonis 3. Viivislaenude maht (mld kr; vasak telg) ja osakaal mittefinantssektori laenuportfellis (parem telg)

Joonis 4. Laenukahjumite kattereserv

Majandussektorite lõikes on suurima viivislaenude mahuga muud eraisikute laenud. Need moodustasid III kvartali lõpus 2,78% üle 60 päeva viivises olevatest laenudest (vt joonis 5). See osakaal on stabiilselt suurenenud – aasta tagasi oli vastav näitaja 1,4%. Tarbimislaenude tähtsajaks tasumata jätmist mõjutab nii majanduskeskkonna karmistumine kui ka nende laenude kerge kättesaadavus.

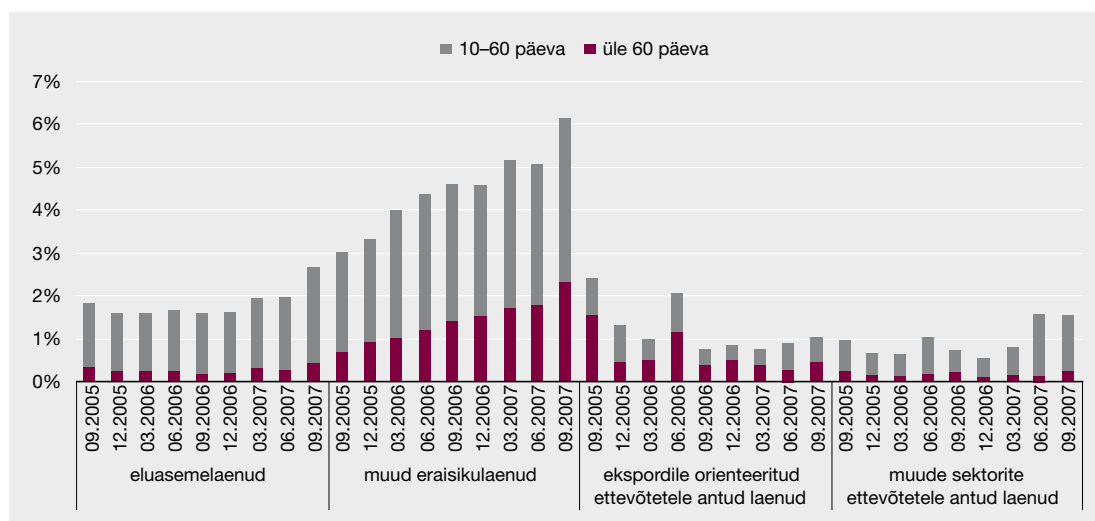
Stabiilselt on suurenenud ka viivises olevate eluasemelaenude maht. Kui aasta tagasi moodustasid üle 60 päeva viivises olevad laenud 0,19% kõigist eluasemelaenudest, siis 2007. aasta III kvartali lõpus oli vastav näitaja 0,41%.

Pangagruppide koondarvestuses on laenuportfelli suhtes tehtud allahindluste osatähtsus püsinud suuremate muutusteta 0,7% tasemel pangagruppide koondportfelligi. Ka üle 60 päeva viivises olevate laenude osatähtsus pangagruppi-

de finantseerimisportfellis on püsinud võrdlemisi stabiilsel tasemel, moodustades III kvartali lõpus 0,4% konsolideeritud finantseerimisportfelligi. Pangagruppide koondarvestuses ületasid tehtud allahindlused üle 60 päeva viivises olevate laenude mahtu 1,6 korda.

KAPITALI ADEKVAATSUS

2007. aasta 1. jaanuarist hakkas Eestis kehtima uus kapitali adekvaatsuse arvutamise kord², kuid kõik pangad otsustasid kasutada võimalust arvutada 2007. aastal adekvaatsus varasema korra järgi. 2008. aasta alguses hakkavad kõik Eestis tegutsevad krediidiasutused kasutama kapitali adekvaatsuse arvutamiseks standardiseeritud lähenemist. Keerulisemate krediidiriski kapitalinõuete arvutamise meetodite kasutuselevõtt on tulevikuteema.

Joonis 5. Viivislaenude osakaal majandussektorite lõikes

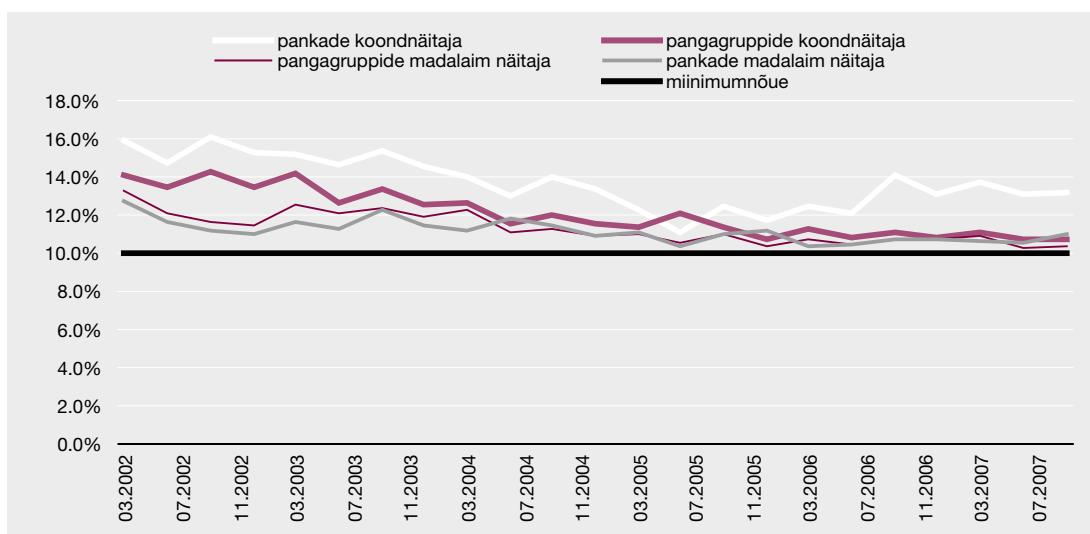
² Uuele kapitali adekvaatsuse arvutamise korrale (Basel II-le) tuginev riskitundlikum adekvaatsuse arvutamise süsteem.

Pankade kapitali adekvaatsuse näitaja on üksikarvestuses olnud viimase kahe kvartali jooksul 3–4% miinimumnõudest kõrgem. Oktoobri lõpus oli see 14,3% (vt joonis 6). Kuna pangad kaasavad täiendavaid omavahendeid väga erineval moel, on suuri erinevusi ka pankade adekvaatsuse näitajates. Enamiku Eestis tegutsevate pankade kapitali adekvaatsus ületab miinimumnõuet mitme protsendi võrra, kuid on ka pankasid, mille puhul täiendavate omavahendite kaasamine on pidevalt aktuaalne. Selline käitumismudel on seni toimunud rahuldavalt – vajadusel on omavahendite hulka arvatud auditeeritud kasumeid või kaasatud täiendavaid vahendeid emapankadelt. Ka pankade konsolideeritud kapitali adekvaatsuse näitajad erinevad pangagruppide lõikes märkimisväärselt (10,4–11,2%).

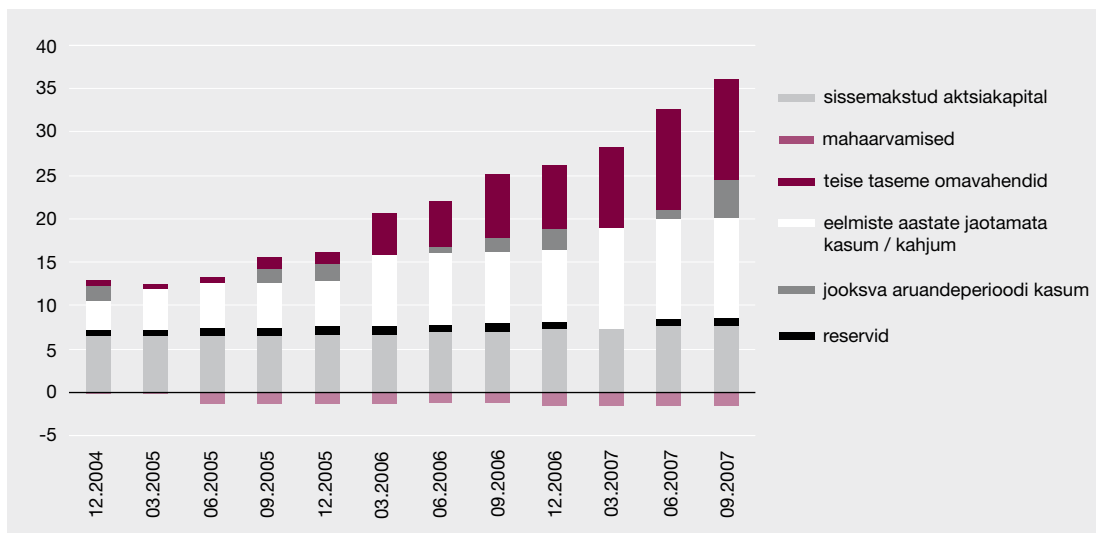
Pankade **netoomavahendid** ulatusid III kvartali lõpus 33,6 miljardi kroonini, millest esimese taseme omavahendid moodustasid 71% (vt joonised 7 ja 8).

Erinevalt varasematest kvartalitest vähenes 2007. aasta III kvartalis taas teise taseme omavahendite osakaal brutoomavahendites (II kvartalis oli see näitaja 38%, III kvartalis 33%). Seda põhjustas riskivarade tasakaalukam kasv, mille tarvis pole täiendavate omavahendite kaasamine enam nii aktuaalne. Suurenevate riskivarade katmiseks piisab ka näiteks jaotamata kasumi arvamistest omavahendite hulka.

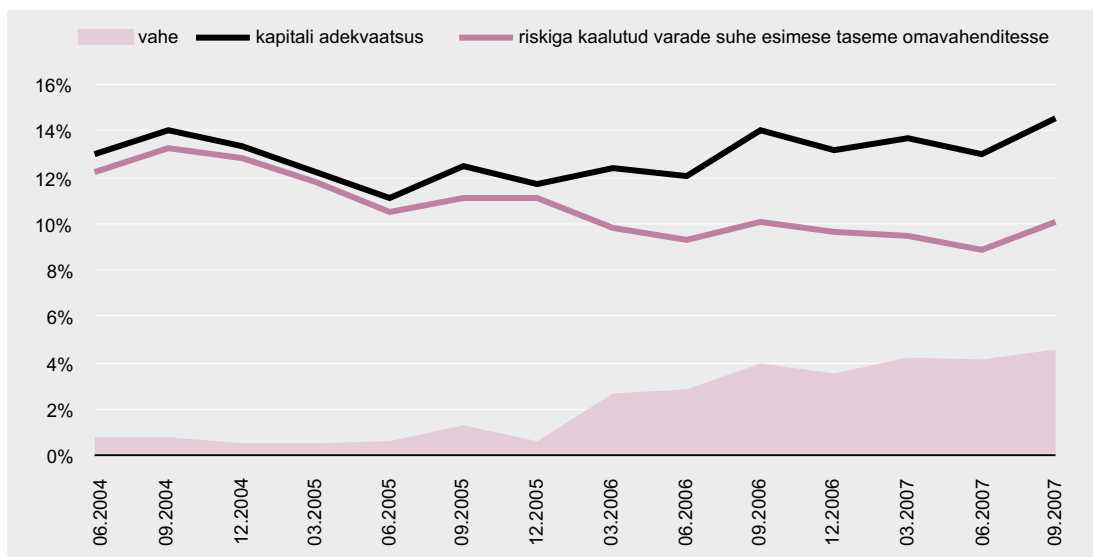
Viivislaenude tugevusanalüüsis, milleks kasutati makronäitajatel põhinevat raamistikku, mängiti läbi Eesti Panga makroprognoosi põhistsenaarium. Eeldati seda, et viivislaenud võrduvad laenukahjumitega (konservatiivne vaade) ning et kasumlikkus püsib praegusel tasemel. Nendele tingimustele tugineva prognoosi järgi suureneb reaalsektori viivislaenude maht 2009. aasta lõpuks 1,3%ni, kuid kõik pangad suudavad siiski selles olukorras kapitalinõudeid täita.

Joonis 6. Pankade ja pangagruppide kapitali adekvaatsus

Joonis 7. Pankade omavahendite struktuur (mld kr)

Joonis 8. Esimese taseme omavahendite kapitali adekvaatsus ja kapitali adekvaatsuse põhinäitaja

LIKVIIDSUS

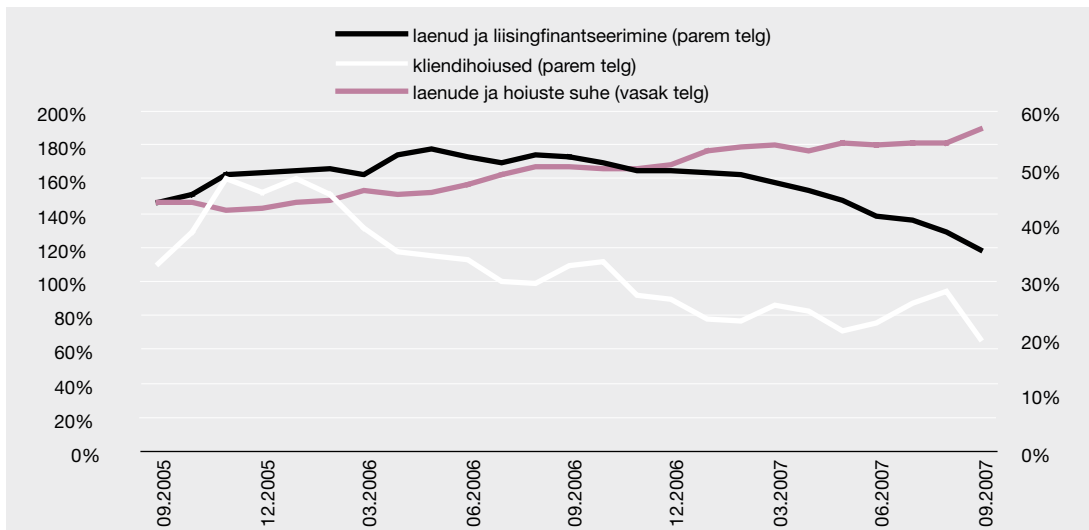
Rahastamine

Kuigi laenuportfellide kasvutempo on aeglustunud, suurenes pankade **hoiuste ja laenu-de vahe** hoiuste kasvu aeglustudes ka viimastes kvartalites (vt joonis 9). Selle vahe täitmiseks on jätkuvalt kaasatud täiendavaid vahendeid peamiselt emapankadelt.

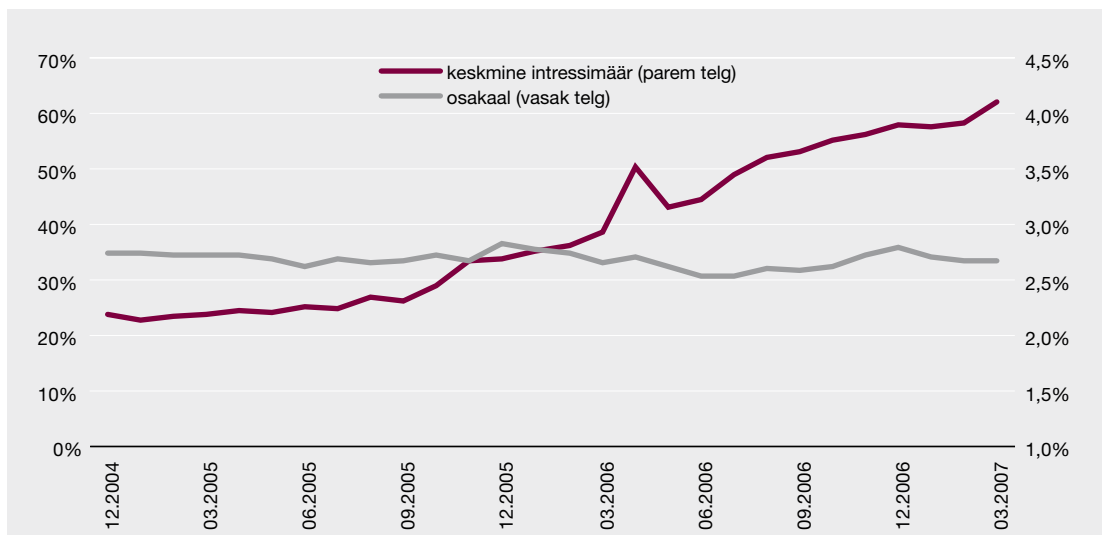
Välislaenude osakaal pankade kohustustes ulatus käesoleva aasta septembri lõpus 47%ni ehk 128 miljardi kroonini. Pankade välisrahastamise struktuur ei ole viimasel poolaastal kuigi palju muutunud. Emapankadelt hoiuste ja laenudena kaasatud ressurss moodustab välisvahenditest ligi 80%. Täiendav 9% tuleb emapankade allutatud nõuetest, mille osakaalu on suurendatud alates 2006. aasta märtsist kehtiva kõrgema omavahendite osakaalu nõudest tingituna.

Võlakirjade emiteerimise teel kaasatud ressursi osakaal püsis ka viimases kahes kvartalis pea muutumatu. Üle kahe kolmandiku võlakirjade abil saadud vahenditest moodustab varasematel perioodidel kaasatud pikaajaline ressurss.

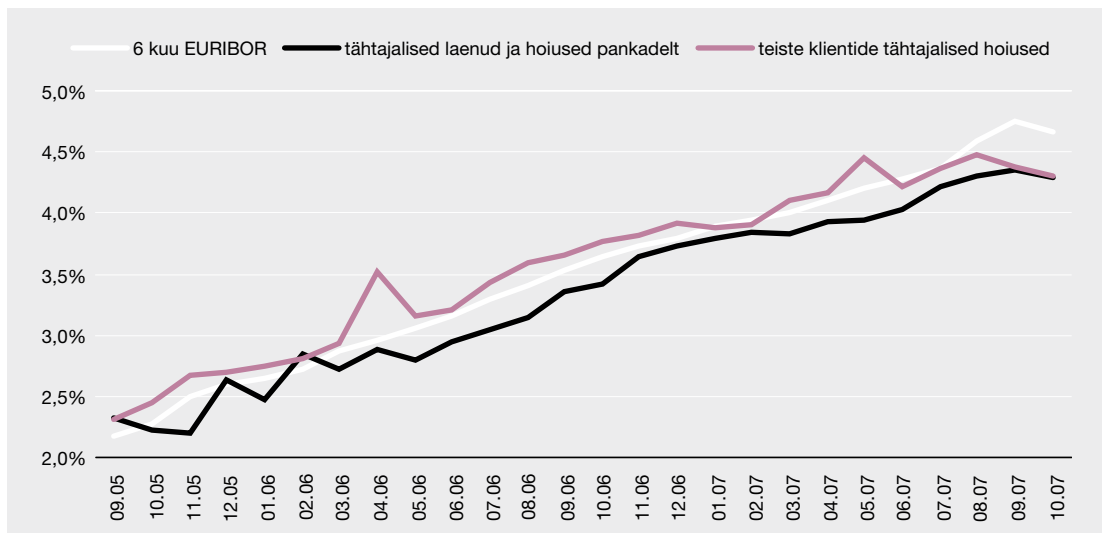
Emapankade kõrgemad reitingud on võimaldanud neil kaasata turult vahendeid siinsete pankade võimalustega võrreldes eeldatavalt soodsama hinnaga. See on võimaldanud emapankadel küsida siinsetelt pankadelt madalamat ressurshinda, kui siinsetele klientidele tähtajaliste vahendite eest on makstud (vt joonis 10). Pankade kasumlikkust on jätkuvalt toetanud ka nõudmiseni hoiuste suhteliselt kõrge osakaal hoiuste hulgas, kuivõrd need on baasintressimäära muutuste suhtes vähem tundlikud. Nende osatähtsus ulatus ligi kahe kolmandikuni (vt joonis 11 ja ka *Efektiivsus ja tulukus*, hinna-vahe kujunemine).

Joonis 9. Laenu-, liisingu- ja hoiseumahu aastakasv ning laenude ja hoiuste suhe

Joonis 10. Tähtajaliste kliendihoiuste keskmine intressimäär ja osakaal hoiustes

Joonis 11. Kuu jooksul kaasatud ressursside keskmine intressimäär ja kuue kuu EURIBOR

Likviidsed varad

Pärast grupisestest rahastamiskeemide muutust 2006. aasta esimeses pooles on **likviidsete varade osakaal** pankade varades püsinud viimaste kvartalite jooksul suhteliselt stabiilne. Seda on aidanud tagada ka 2006. aasta sügisel kehtestatud kõrgem kohustusliku reservi nõue (vt joonis 12).

Jooksvate kohustuste kaetus likviidsete varadega on koondarvestuses jäänud siiski varasemate perioodidega võrreldes suhteliselt sarnasele tasemele. Samuti on olulisemate muutusteta püsinud lühiajaliste kohustuste ja nõuete suhe.

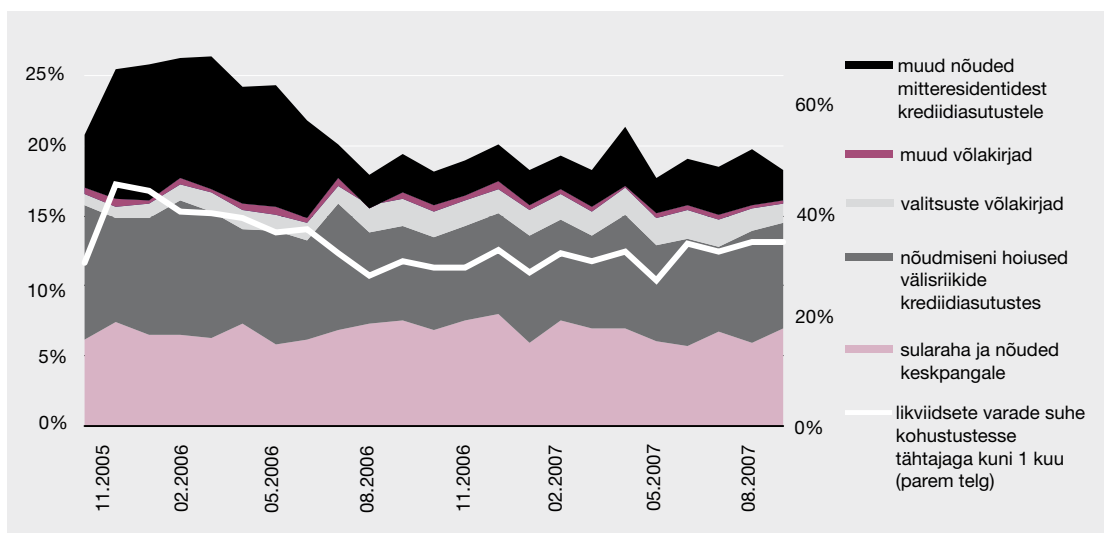
Kuna emapangad mängivad Eestis tegutsevate pankade rahastamisel jätkuvalt suurt rolli, on pankade likviidsusrisk suuresti seotud emapankade võime ja tahtega siinsetele pankadele vahendeid edastada.

EFEKTIIVSUS JA TULUKUS

Pankade tulukus on vaatamata laenuportfellide kasvu aeglustumisele ning ressursihinna kasvule püsinud suur.

Koondarvestuses ületas pankade viimase **nelja kvartali puhaskasum** 2007. aasta III kvartalis 7 miljardit krooni. Suur osa kasumist tuleneb sellel aastal tütarpankade poolt välja makstud dividenditulust. Pankade **omavahendite tulukus viimase nelja kvartali libisevas arvestuses** on viimases kahes kvartalis püsinud üle 30% (vt tabelid 1 ja 2).

Pangagruppide puhaskasum ulatus 2007. aasta III kvartali lõpus nelja kvartali arvestuses 9,8 miljardi kroonini. Aastakasv oli seega isegi suurem kui 60%. Vaatamata tagasihoidlikule langusele III kvartalis on pangagruppide kasumlikkus püsinud kõrgem kui 28%, mis ületab jätkuvalt Põhjamaade suuremate pankade tulemusi isegi kuni kolmandiku võrra.

Joonis 12. Pankade likviidsed varad (% koguvabadest)

Tabel 1. Pankade tulukus (%)

	2004	2005	2006	I kv 2007	II kv 2007	III kv 2007
Varade tulukus	2,1	2,0	1,7	1,8	2,8	2,7
Omakapitali kordaja	8,8	9,9	10,7	10,7	10,6	10,6
Omakapitali tulukus	20,0	21,0	19,8	21,2	32,3	31,0
Kulu-tulu suhtarv	45,8	45,6	46,6	45,1	35,8	35,9
Puhas intressimarginaal	2,4	2,0	2,2	2,3	2,4	2,4
Hinnavahe	2,3	1,9	2,1	2,2	2,2	2,2

Tabel 2. Pangagruppide tulukus (%)

	2004	2005	2006	I kv 2007	II kv 2007	III kv 2007
Varade tulukus	2,2	2,1	2,0	2,0	2,1	2,1
Omakapitali kordaja	9,7	10,7	12,4	12,7	13,0	13,1
Omakapitali tulukus	22,8	23,5	25,5	26,5	28,8	28,6
Kulu-tulu suhtarv	49,7	46,6	43,3	42,3	41,2	41,4
Puhas intressimarginaal	3,4	2,9	2,8	2,9	2,9	2,8
Hinnavahe	3,3	2,8	2,7	2,7	2,7	2,6

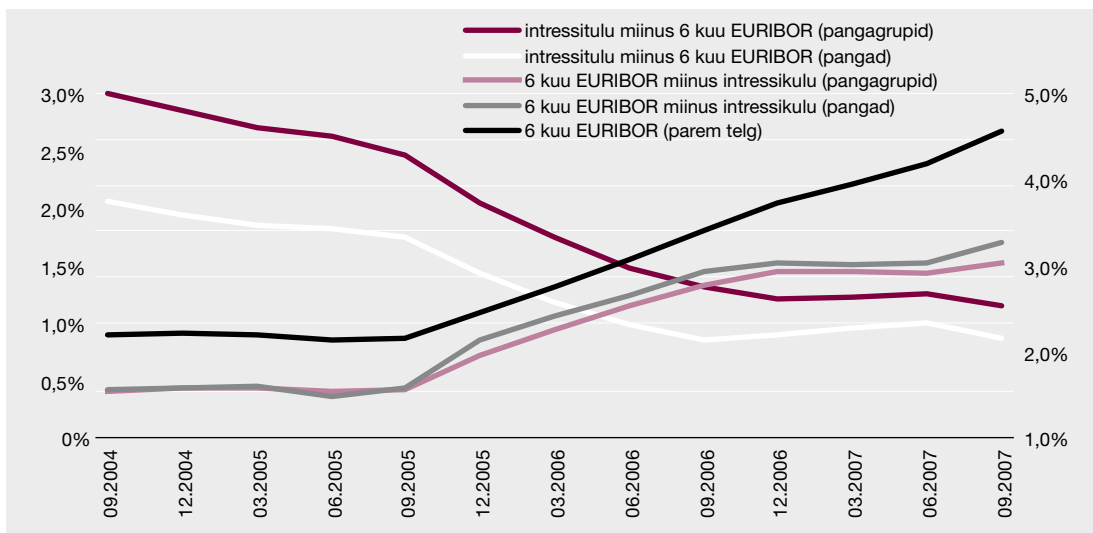
Kuigi **ressursi hind on kallinenud** ning varadelt teenitud ja kohustustelt makstud hinna vahe on pisut vähenenud, on puhta intressitulu suhe keskmistesse varadesse püsinud II kvartali näitajaga pea sarnasel tasemel nii pankade kui ka pangagruppide arvestuses. Kui pankade arvestuses suudeti ressursihinna kasv valdavas osas klientidele edasi kanda, siis pangagruppide puhul oli selle mõju mõnevõrra tugevam (vt joonis 13 ja 14). Finantsturgude viimaste perioodide volatiilsus ei ole pankade kasumlikkust siiski märkimisväärselt mõjutanud. Pankade **kauplemistegevuse** tulemustest nähtub, et kui pangagruppide puhul jäi III kvartalis teenitu II kvartali näitajale mõnevõrra alla, siis pankade arvestuses suudeti möödunud kvartali tulusid isegi ületada.

Kallinenud ressursihinnast ja finantsturgude volatiilsusest rohkem on varade tulukusele mõju avaldanud **teenustasutulude** kasvu aeglustumine. Seda võis täheldada nii pankade kui ka pangagruppide puhul (vt joonised 15 ja 16). Kuigi valdav osa pan-

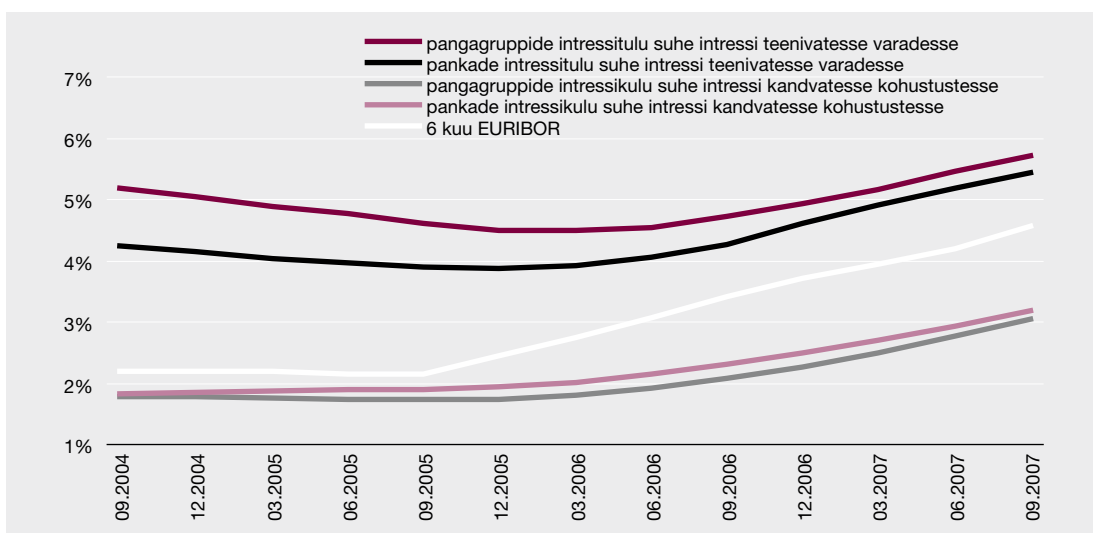
kade teenustasutulust tuleb maksevahendusest, on tulude kasvu muu hulgas pidurdanud väiksem laenamise ja laenulepingute tingimuste muutmise aktiivsus. Kuna baasintressimäärad on järk-järgult tõusnud, võiks eeldada tugevamat nõudlust intressimäära fikseerimise järele. Laenuitingimuste suuremahulist muutust statistika aga ei kinnita.

Nii pankade kui ka pangagruppide puhul on varade tootlikkuse kasvu aeglustumist tasakaalustanud **administratiivkulude** mõõdukam kasv.

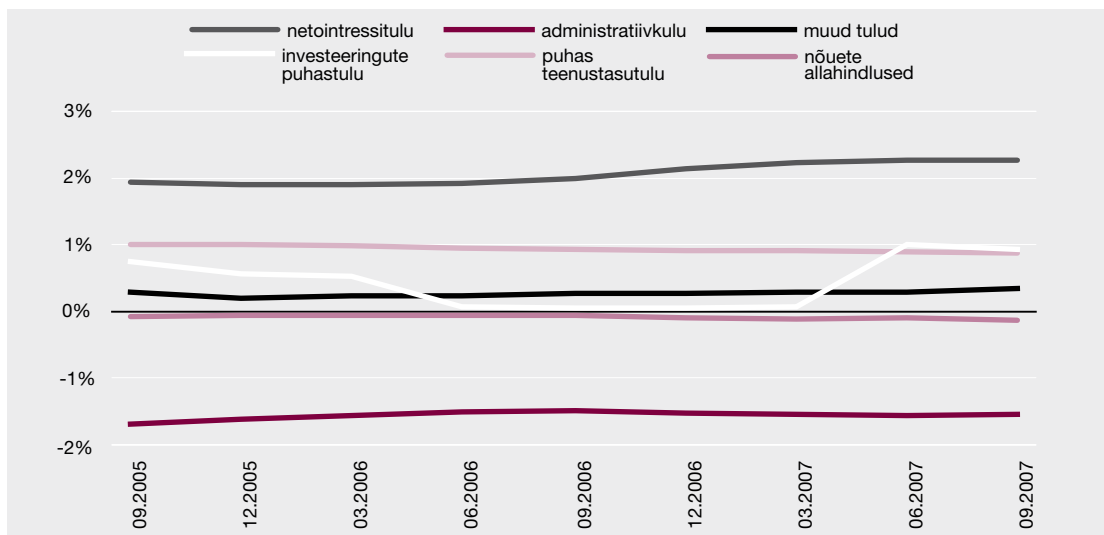
Samas on kulude kokkuhoiu oodatavat soodsat mõju vähendanud **nõuete allahindluste kasv**. Sellest tingitult ei suutnud pangad II kvartalis saavutatud varade tulukuse taset III kvartali koondarvestuses säilitada. Allahindlused on puhaskasumeid viimase nelja kvartali arvestuses kärpinud pankade puhul 4,5% ehk 0,3 miljardi krooni võrra. Pangagruppide nelja kvartali kasum oleks ilma allahindlusteta kujunenud 9% ehk 0,9 miljardi krooni võrra kõrgemaks.

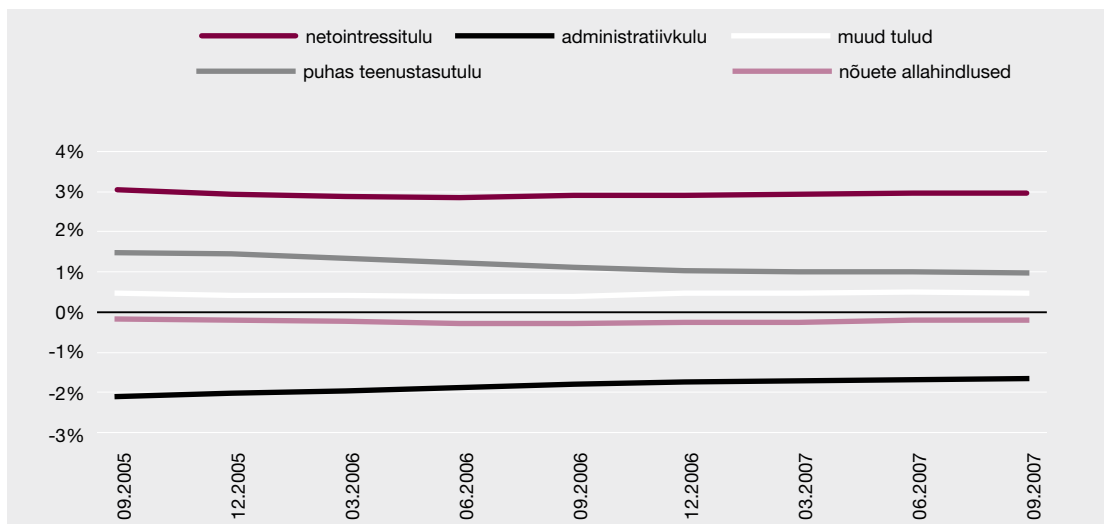
Joonis 13. Intressimarginaalid

Joonis 14. Hinnavahe kujunemine

Joonis 15. Pankade tulud ja kulud liigi järgi (% koguvaredest)

Joonis 16. Pangagruppide tulud ja kulud liigi järgi (% koguvaredest)

Pankade tulevane kasumlikkus sõltub ühelt poolt suuresti ressursihindade edasisest arengust. Kuna Eestis on valdav osa laenudest väljastatud ujuva intressimääraga, kandub ressursihinna kasv mõningase viitajaga suures osas klientidele üle. Teisalt toetab pankade kasumlikkust nõudmiseni hoiuste kõrge osakaal, kuivõrd need on baasintressimäära muutuste suhtes vähem tundlikud. Samas on siinsete pangagruppide poolt teistes riikides väljastatud laenude puhul fikseeritud intressimäära kasutamine levinum. Emapankadest kaasatud ressursi osakaalu kasv suurendab pankade kasumlikkuse sõltuvust emapankade küsitavast ressursihinnast.

Laenukasvu aeglustumine avaldub ka teenustasutuludes. Samas tuleneb valdav osa siinsete pankade teenustasutuludest maksevahendusteenustelt. Nende puhul ei ole aga hetkel järsku vähenemist oodata.

Pankade tulevast kasumlikkust mõjutab kindlasti ka riskikulu edasine muutus ning pankade paindlikkus kulude juhtimisel.

Pankade III kvartali tulemused annavad mõningast kindlustunnet, et kuigi kasumlikkus võib laenumahu kasvu aeglustumise ning laenukahjumite tõttu edaspidi mõnevõrra väheneda, on pangad võimelised sellele – ilmselt küll piiratud ulatuses – kulude kokkuhoiu näol küllaltki kiiresti reageerima.